

УДК 336.77(477)

КОНЦЕНТРАЦІЯ КРЕДИТНИХ ПОРТФЕЛІВ У БАНКАХ УКРАЇНИ

Лариса Олександрівна НЕТРЕБЧУК

старший викладач кафедри банківської справи Київського національного торговельно-економічного університету

E-mail: netlar@ukr.net

Анотація. У статті проведено аналітичне дослідження динаміки та розподілу кредитних портфелів банків в Україні за 2009–2014 роки. Визначено роль окремих банків та груп банків у формуванні загального кредитного портфеля клієнтів. Здійснено спробу оцінювання рівня концентрації кредитних портфелів банківською системою України.

Аннотация. В статье проведено аналитическое исследование динамики и распределения кредитных портфелей банков в Украине за 2009–2014 годы. Определено роль отдельных банков и групп банков в формировании общего кредитного портфеля клиентов. Осуществлено попытку оценивания уровня концентрации кредитных портфелей банковской системой Украины.

Ключові слова: кредитний портфель, частка кредитів, групування банків, концентрація, індекс Херфіндаля-Хіршмана, ризик концентрації.

Ключевые слова: кредитный портфель, удельный вес кредитов, группирование банков, концентрация, индекс Херфиндаля-Хиршмана, риск концентрации.

Постановка проблеми. Фінансова нестабільність, в умовах якої перебуває банківська система України, потребує глибокого аналізу причин та факторів, що призвели до неї з метою нівелювання їх впливу в майбутньому. На думку більшості як фахівців, так і практиків, вагомий вплив на нестабільність банківської системи здійснює непродумана кредитна діяльність окремих банків, наслідки роботи яких призвели не тільки до їх фінансової неспроможності, але й до посилення ризиків для системи в цілому. Особливо ризиковими виявилися кредитні портфелі банків-монолайнерів (насамперед у роздрібному сегменті), які в період хиткого становища своїх клієнтів не змогли компенсувати свої втрати за рахунок кредитування інших клієнтів.

З огляду на це, актуалізується необхідність дослідження концентрації кредитних портфелів у банківській системі України як основного чинника виникнення криз та оцінка сконцентрованості кредитних портфелів банків за їх часткою в активах та окремих субпортфельних сегментах.

Визначення потенційних загроз від концентрації кредитних портфелів банків у період фінансово-економічної кризи та посткризовий період має важливе наукове значення для окреслення стратегії формування кредитних портфелів банків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Враховуючи важливість кредитів у роботі банків, оцінка динаміки кредитної діяльності банків та основних проблем її здійснення постійно знаходить своє відображення в публікаціях вітчизняних науковців і практиків. Однак проблематика управління кредитним портфелем банків розглянута недостатньо. Питанням сутності кредитного портфеля та необхідності управління ним присвячені праці Е. М. Морсмана-мол. [8], Ю. Бугель [2], Л. О. Примостки [5], Н. К. Жукової та Н. В. Зражевської [15], Є. Г. Рясних, А. А. Пономарьова, М. О. Микитина [13], Н. В. Рогожнікової [1]. Однак аспектам концентрації кредитної діяльності банків приділено мало уваги. Серед дослідників, що займаються цією проблематикою, можна виділити П. А. Разумовського, М. В. Помазанова [16], І.В. Белову [9], А. П. Ковалева [17] та ін. Однак більшість цих праць зорієнтована на дослідження внутрішньої концентрації кредитних портфелів окремих банків, а питання концентрації ринку залишаються мало дослідженими.

Метою статті є аналітичне дослідження тенденцій та закономірностей у розподілі кредитних портфелів між банками України та оцінка ступеня їх концентрації.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Кредитна діяльність банку є однією із основоположних сфер його роботи, оскільки саме з кредитуванням пов'язана значна частина прибутку банку, однак неповернення кредитів може привести банк до банкрутства, а з огляду на його положення в економіці, до нестабільності банківської системи [1, с. 31]. Значного впливу на потенційні негативні наслідки від кредитування надає сконцентрованість кредитів в окремих банках та недиверсифікована структура їх кредитних портфелів. Тому оцінювання концентрацій кредитних портфелів є необхідною складовою стратегії розвитку як будь-якого банку, так і банківської системи.

В рамках даної наукової публікації під кредитним портфелем ми будемо розуміти сукупність наданих банком позичок, сформовану з метою отримання прийняттого рівня доходу та забезпечення платоспроможності банку [2, с. 101] при оптимальному рівні ризику. Загальний кредитний портфель складається з двох частин (субпортфелів) – портфеля міжбанківських кредитів та портфеля кредитів клієнтів. Однак порядок їх формування має різну природу, тому в статті ми будемо аналізувати кредитний портфель клієнтів.

Перш, ніж почати дослідження, визначимо сутність концентрації загалом та відносно кредитних портфелів і на основі цього здійснимо

оцінку її впливу на стан банку та банківської системи.

Концентрація (рос. концентрация; англ. concentration; нім. Konzentration f, Konzentrierung f) – 1) зосередження, скупчення, насичення, об'єднання; 2) величина, яка характеризує кількість даного компонента у багатокомпонентній системі, середовищі, тобто відносна кількість даного компонента в гомогенній системі ... [3].

За визначенням, поданим у Методичних рекомендаціях щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України, концентрації – зосередження, скупчення ризику, тобто його нерівномірний розподіл між об'єктами [4].

Відносно кредитних портфелів такими величинами можуть бути частки кредитних портфелів окремих банків (груп банків) у банківській системі України, а також зосередження в структурі кредитних портфелів банків певної категорії кредитів. Формуючи кредитний портфель, банкам слід додержувати певного рівня концентрації, оскільки кожний банк працює в конкретному сегменті ринку [5, с. 88].

Отже, перш за все, проаналізуємо динаміку частки кредитів в загальних активах (не скоригованих на резерви) та сконцентрованість структури кредитних портфелів банків України, щоб визначити роль кредитів в їх діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

*Концентрація кредитів у банківській системі України у 2009–2014 рр.
(за станом на 01.01 відповідного року)*

Назва показника	Роки					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Кредити надані, млн. грн.	792244	747348	755030	825320	815327	911402
Активи, млн. грн.	973332	1001626	1090248	1211540	1267892	1408688
Частка кредитів в активах, %	81,40	74,61	69,25	68,12	64,31	64,70
Кредити клієнтів, млн. грн.	741441	697529	694828	755557	770977	866550
Частка кредитів клієнтів у кредитному портфелі, %	93,59	93,33	92,03	91,55	94,56	95,08
Частка кредитів суб'єктів господарювання в кредитному портфелі, %	63,74	68,10	73,15	76,88	79,02	80,64
Частка кредитів фізичних осіб у кредитному портфелі, %	36,26	31,90	26,85	23,12	20,98	19,36

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [6]

Показник частки кредитного портфеля у валюті балансу (коефіцієнт концентрації) дозволяє визначити, наскільки банківські активи скон-

центровані на кредитному ринку [7]. Зростання частки свідчить про підвищення значимості кредитної діяльності для банку і водночас про ймо-

вірність зростання кредитних ризиків.

Як видно з табл.1, частка кредитів в активах становить від 64 % до 81 %, однак протягом останніх п'яти років спостерігається її зменшення, кредитна політика банків стає більш поміркованою. Причинами деякого уповільнення кредитної діяльності є наслідки світової фінансової кризи, недостатність капіталу для покриття кредитних ризиків та неспроможність банків ефективно управляти проблемною частиною кредитного портфеля.

Проте, слід зазначити, що у абсолютному вираженні обсяги кредитів банків постійно зростають, за період з 2009 по 2014 рр. вони збільшились на 119158 млн грн або на 15 %. При цьому активи зросли на 44 %, що є одним з факторів зниження частки кредитів в них. Збільшення ж обсягів кредитів частково зумовлено великою часткою кредитів, виданих у іноземній валюті в попередні періоди, та підвищенням валютних курсів.

Аналізуючи ступінь концентрації кредитного портфеля банків на окремому сегменті ринку, ми відзначили, що банки України пріоритетним напрямком формування кредитних портфелів вважають не міжбанківський сегмент, а кредитування клієнтів, за останні три роки їх частка поступово зростає і становить на початок 2014 р. 95 %. Кредити клієнтів здатні принести банку максимальні прибутки, в той час як міжбанківські кредити застосовуються в основному для задоволення потреб в ліквідних коштах і мають короткотерміновий характер, такі особливості пояснюють вибір стратегії розвитку кредитної діяльності банків.

Дослідження концентрації кредитних портфелів у банках за портфельною ознакою (типами контрагентів) показало, що протягом 2009–2014 років спостерігається превалювання кредитів

суб'єктам господарювання, частка яких становить від 64 % до 80 %, натомість кредити фізичним особам становлять від 19 % до 36 %. Загальна тенденція в розподілі кредитного портфеля банків демонструє зростання частки кредитів суб'єктам господарювання, частка ж кредитів фізичних осіб поступово знижується. Причинами цього є як підвищена ризиковість кредитування фізичних осіб, їх низька платоспроможність та негативна кредитна історія, так і невідповідність бажання окремих банків в минулому позиціонувати себе як банки-монолайнери у частині спеціалізації на роздрібних кредитах.

Однак, для якісного оцінювання ризику концентрацій необхідним є розрахунок показника річного зростання окремих типів кредитів та портфелю в цілому. Тривожним дзвінком, що попереджає про можливість майбутніх проблем з кредитом, можна вважати суттєву розбіжність між темпами економічного зростання та динамікою портфеля на користь останнього [8, с. 25]. Так, за результатами дослідження спеціалістів Світового банку визначено, що через 3–5 років після п'ятнадцяти відсоткового річного зростання кредитів з високою ймовірністю настає банківська криза [9, с. 111]. Розрахунок ланцюгових темпів приросту кредитного портфеля банків України показав, що відбувається незначний приріст портфеля (максимально на 11,78 % на початок 2014 р.), а в окремі періоди – 2010 та 2013 рр. взагалі має від'ємні значення. І відбувається це за рахунок значного падіння темпів зміни кредитів фізичних осіб (до – 17 %), в той час, як кредити юридичних осіб постійно мають позитивну динаміку.

Щоб проаналізувати чи відповідають зазначені тенденції у розподілі кредитних портфелів банків за окремими групами, скористаємось наступною таблицею (табл. 2)

Таблиця 2

Частка портфеля кредитів клієнтів в активах у розрізі груп банків України у 2009–2014 рр. (за станом на 01.01 відповідного року)

Рік	Група банків, %				По банківській системі, %
	I	II	III	IV	
2009	79	73	69	70	76
2010	77	66	68	66	74
2011	69	63	64	59	69
2012	70	65	59	58	67
2013	62	63	55	61	62
2014	63	66	61	63	63

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [10]

Як бачимо, частка портфеля кредитів клієнтів в активах банківської системи України становить від 62 % до 76 %, при цьому за останні 5 років спостерігається значне її пониження. Тенденція до зниження частки кредитного портфеля присутня і за групами банків, лише початок 2014 р. демонструє незначне її збільшення у всіх групах банків відносно початку 2013 р. Деяке поживлення кредитування відбулось у I та II групі бан-

ків на початок 2012 р. Найбільше значення частки кредитного портфеля було у I групі банків на початок 2009 р. – 79 %. Отже, тенденції банківської системи в цілому спостерігаються і за окремими групами банків.

Проаналізуємо розподіл портфеля кредитів клієнтів за групами банків, розрахувавши частку окремої групи у загальних обсягах кредитів, наданих клієнтам банками України (рис. 1).

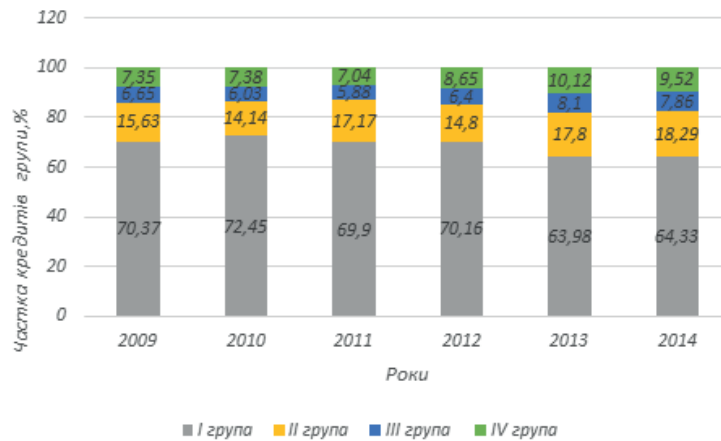

Рис. 1. Розподіл портфеля кредитів клієнтів за групами банків України у 2009–2014 рр. (за станом на 01.01 відповідного року)

Джерело: складено автором за даними [10]

Рис. 1 демонструє, що основна частка кредитування клієнтів припадає на банки I групи, вони займають від 64 % до 72 % від загального обсягу виданих клієнтам кредитів всіма банками України. Друге місце належить II групі банків, частка якої становить від 14 % до 18 %. Банки III та IV груп займають майже однакову частку з деяким перевищенням по IV групі, однак їх частка незначна (від 6 % до 10 %) навіть попри наявність великої кількості банків у цих групах. Отже, кредити клієнтів сконцентровані у I групі банків, а це означає, що їх неповернення автоматично

вплине на фінансову стійкість як цих банків, так і банківської системи в цілому, зважаючи на велику їх значимість у банківській системі України за всіма аспектами.

Для визначення ролі окремих банків у формуванні портфеля кредитів клієнтів банківською системою України нами було розраховано частки кредитних портфелів всіх діючих банків у загальному обсязі кредитних портфелів на відповідну дату, за результатами розрахунків лідерами виявилися банки, наведені у табл. 3.

Таблиця 3

Банки-лідери за часткою портфеля кредитів клієнтів у банківській системі України у 2009–2014 рр. (за станом на 01.01 відповідного року)

Міс-це	Роки:					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1	ПриватБанк (9,81%)	ПриватБанк (10,33%)	ПриватБанк (13,57%)	ПриватБанк (15,10%)	ПриватБанк (16,38%)	ПриватБанк (17,84%)
2	Райффайзен Банк Аваль (7,38%)	Райффайзен Банк Аваль (6,71%)	Укрексімбанк (6,94%)	Ощадбанк (7,23%)	Ощадбанк (7,37%)	Ощадбанк (6,45%)

Таблиця 2 (продовження)

3	УкрСиббанк (6,80%)	Укрексім-банк (6,65%)	Ощадбанк (5,97%)	Укрексімбанк (6,48%)	Укрексімбанк (5,82%)	Укрексім-банк (5,29%)
4	Укрсоцбанк (5,89%)	УкрСиббанк (6,23%)	Райффайзен Банк Аваль (5,84%)	Райффайзен, Банк Аваль (5,25%)	Промінвест-банк (4,25%)	Дельта банк (5,02%)
5	Укрексімбанк (5,17%)	Ощадбанк (6,14%)	УкрСиббанк (5,16%)	Укрсоцбанк (4,58%)	Райффайзен Банк Аваль (3,75%)	Райффайзен Банк Аваль (3,38%)

Джерело: розраховано та складено автором за матеріалами [10]

Аналіз табл. 3 показав, що банки-лідери за обсягами кредитування клієнтів, а відповідно і часток у банківській системі України, залишаються майже незмінними протягом всього періоду і належать до I групи банків. Головним гравцем на ринку кредитування залишається ПриватБанк і його частка постійно зростає, навіть попри нестабільну фінансову ситуацію, станом на початок 2014 р. вона складала 17,84 %. Поясненням цього можуть бути як агресивна клієнтська політика банку, так і згортання (уповільнення) кредитної діяльності частиною банків чи їх банкрутством. Агресивна політика в здійсненні кредитування клієнтів дозволила і Дельта банку посісти 4 місце на початок 2014 р. Крім того, спостерігається зростання ролі державних банків, особливо з 2011 р., фінансова криза 2008–2009 рр. переорієнтувала клієнтів на отримання кредитів у банках, що мають гарантії держави, а відповідно більш прозорі умови. Однак частка кредитного портфеля клієнтів у активах банків-лідерів є набагато меншою, ніж у середніх та невеликих банках.

Для оцінювання рівня концентрації кредитних портфелів банків в Україні ми застосували індекс Херфіндала-Хіршмана.

Індекс Херфіндала-Хіршмана (Herfindahl-Hirschman Index (HHI)) – показник, що використовується з метою оцінки рівня монополізації галузі. Він рекомендований Керівництвом з розрахунку показників фінансової стійкості МВФ як індикатор рівня концентрації в банківському секторі. Розраховується як сума квадратів часток окремого показника діяльності банку за формулою (1):

$$HHI = \sum_{k=1}^n \left(\frac{Pk}{P} \right)^2 \quad (1)$$

де HHI – значення індексу; Pk – певний показник діяльності окремого банку (обсяг кредитно-

го портфеля), за яким здійснюється оцінка рівня монополізації ринку; P – значення відповідного показника для всієї банківської системи; n – кількість банків у банківській системі.

HHI може мати значення від 0 до 1. Встановлена така шкала градації рівня концентрації залежно від рівня HHI: 0 – мінімальна концентрація; від 0 до 0,1 – низький рівень концентрації; від 0,1 до 0,18 – середній рівень концентрації; понад 0,18 – високий рівень концентрації [11].

Проведені нами розрахунки індексу за даними всіх банків України щодо обсягів кредитних портфелів клієнтів станом на початок відповідного року [10], показали такі його значення: 2009 р. – 0,0440; 2010 р. – 0,0408; 2011 р. – 0,0449; 2012 р. – 0,0476; 2013 р. – 0,0488; 2014 р. – 0,0529. Отже, ми спостерігаємо низький рівень концентрації кредитів у банківській системі України протягом всього досліджуваного періоду, при цьому вимальовується тенденція до поступового зростання індексу.

Таким чином, проведені розрахунки не підтверджують явної концентрації кредитів у банківській системі України, яка б могла суттєво впливати на погіршення середовища функціонування банків, отже причина подібної ситуації, скоріш за все, криється у необґрунтованій політиці щодо формування кредитних портфелів окремих банків. Щоб з'ясувати це потрібно визначити типи кредитної політики банків.

За рекомендаціями світових фінансово-кредитних організацій, якщо в активах банку кредитування займає менше 65 %, то кредитна політика банку є пасивною, якщо частка перевищує 75 % – агресивною [12, с. 199]. За цим підходом ми здійснили розподіл банків за даними на 01.01.2014 р. (табл. 4).

Таблиця 4

Групування банків України за часткою кредитних портфелів у активах станом на 01.01.2014 р.

Група банків	Кількість банків у групі, од.	Частка кредитного портфеля в активах, %					
		до 65		65–75		більше 75	
		кількість банків, од.	частка, %	кількість банків, од.	частка, %	кількість банків, од.	частка, %
I	15	7	46,7	6	40,0	2	13,3
II	20	9	45,0	5	25,0	6	30,0
III	23	13	56,5	4	17,4	6	26,1
IV	122	73	59,8	23	18,9	26	21,3

Джерело: розраховано та складено автором за матеріалами [10]

Дані табл. 4 демонструють, що більша частина банків на початок 2014 р. проводила пасивну кредитну політику, тим самим зменшуючи ризик, при чому чим нижчою є група, тим більшою є частка банків, яким притаманна стримана кредитна політика. Проте, проведення поміркованої кредитної політики (оптимальної з точки зору «ризик-дохід») характерне лише для банків I групи, на них припадає 40 % від загальної кількості банків в групі, банки II–IV проводять або пасивну, або агресивну кредитну політику. Серед банків IV групи, значна кількість має частку кредитного портфеля в активах, що перевищує 90 %. Однак, агресивна політика може бути обґрунтованою тільки надмірними прибутками і не може бути постійним явищем [13, с. 4].

За іншим підходом до оцінювання ризиковості кредитної політики банків, якщо частка кредитів у активах більше 70 %, то можна вважати, що банк проводить «агресивну» кредитну політику (при агресивній політиці верхня межа – 78 %, далі – не виправдано небезпечна кредитна діяльність); якщо частка менше 60 %, то це означає, що банк проводить «обережну» кредитну політику (при обережній кредитній політиці нижня межа встановлюється на рівні 53 %; якщо значення показника нижче 53 %, то в банку є загроза недоодержання прибутку) [14].

Якщо у 2009 р. банків, у яких частка кредитів клієнтів становила більше 90 % активів, було всього два – «Національний кредит» (IV група, 95 %) та Фінансовий союз Банк (III група, 90 %), то вже у 2010 р. їх кількість становила 10 – Іпобанк (97 %), Унікомбанк (96 %), Діалог-банк (64 %), Єкатеринославський комерційний банк, Соцкомбанк, «Приватінвест» (по 91 %), Акцент-банк, Західкомбанк, Банк Національний кредит та Всеукраїнський банк розвитку (по

90 %), всі зазначені банки належать до IV групи. У 2011 р. кількість таких банків зменшилась до 5, однак зросли їх частки – Унікомбанк (98 %), Соцкомбанк (96 %), Західкомбанк (95 %), «Володимирський» (93 %), «Столичний» (90 %), всі банки IV групи. Початок 2012 р. знову продемонстрував збільшення кількості банків, у яких частка кредитних портфелів має критичне значення, а саме: Унікомбанк (98 %), Інтеркредитбанк (96 %), «Аксіома» (95 %), «Фінансова ініціатива» (92 %), Західкомбанк (91 %), банк «Восток» та Єкатеринославський комерційний банк (по 90 %). Всі банки, крім банку «Фінансова ініціатива» (відноситься до II групи), належать до IV групи. У 2013 р. банків зі значною часткою кредитів було шість – Банк «Таврика» (98 %), Унікомбанк (97 %), Діві Банк та «Аксіома» (по 94 %), банк «Конкорд» (93 %) та Єкатеринославський комерційний банк (по 91 %), два банки відносяться до III групи, решта – до IV. Однак початок 2014 р. знову показав збільшення кількості банків з критичною часткою кредитів – до 6, серед них банк «Аксіома» (96 %), Реалбанк (94 %), банк «Софійський» (92 %), Брокбізнесбанк та Діві Банк (по 91 %), а також банк «Велес» (90 %). До цієї когорти потрапили банки не тільки IV, але й II та III групи. Як бачимо, перелік банків, що мають вкрай агресивну кредитну політику та концентрацію кредитів клієнтів, майже незмінний протягом п'яти років. Більшість з них станом на жовтень 2014 р. Національним банком України визнані неплатоспроможними.

Висновки. Провівши аналіз стану та тенденцій у формуванні банками кредитних портфелів та їх концентрації на кредитному ринку України, можна зробити наступні висновки:

1) протягом останніх п'яти років спостерігаються низькі темпи зростання обсягів кредитних

портфелів у банках України, причинами цього можуть бути дефіцитність фінансових ресурсів, що зменшує можливості банків щодо кредитування, об'єктивне зменшення попиту на кредити у зв'язку з несприятливою ситуацією в світовій економіці та політичною і економічною кризою в Україні, функціонуванні на кредитному ринку банківських установ з низьким рівнем платоспроможності та здатності управляти ризиками;

2) загальної концентрації кредитних портфелів у банківській системі не спостерігається, а кредитна політика банків є досить поміркованою, однак кредитна концентрація відбувається

в окремих банках, лєвова частка яких належить до банків IV групи, крім того, вони мають проблеми з капіталізацією, що стало причиною визнання неплатоспроможними більшості банків, в яких частка кредитів клієнтам в активах перевищувала 90 %;

3) для уникнення надмірної концентрації кредитних портфелів регуляторним органам слід встановити обмеження не тільки у вигляді нормативів кредитного ризику за окремими клієнтами, а й відносно максимальної частки кредитного портфеля в активах, особливо для банків з низьким рівнем капіталізації.

Список використаних джерел

1. Рогожнікова Н. В. Аналіз стану та динаміки кредитної діяльності банків України / Н. В. Рогожнікова // Фінансовий простір. — 2012. — № 1 (5). — С. 30–34.

2. Бугель Ю. Поняття кредитного портфеля комерційного банку та необхідність ефективного управління ним / Ю. Бугель // Світ фінансів. — 2011. — № 2. — С. 98–107.

3. Визначення поняття «концентрація» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>.

4. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України, схвалені Постановою Правління НБУ від 02.08.2004 № 361 (із змінами, внесеними постановою Правління НБУ від 21.06.2012 № 255) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04>.

5. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент банку: навч. посіб. / Л. О. Примостка. — К. : КНЕУ, 1999. — 280 с.

6. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798.

7. Сорокіна І. Методичні підходи до аналізу та оцінки кредитного портфеля банку зовнішніми користувачами (Досвід Росії. Частина 1) / І. Сорокіна [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://ua.prostobankir.com.ua/mizhbankivskiy_biznes/analitika/metodichni_pidhodi_do_analizu_ta_otsinki_kreditnogo_portfelya_banku_zovnishnimi_koristuvachami_dosvid_rosiyi_chastina_1.

8. Эдгар М. Морсман-мл. Управление кредитным портфелем / Пер. с англ. — М. : Альпина Бизнес Букс, 2004. — 208 с.

9. Белова І. В. Концентрації кредитів банків України як системний ризик / І. В. Белова // Вісник Української академії банківської справи. — 2013. — № 1 (34). — С. 106–112.

10. Дані фінансової звітності банків України (за 2009–2014 рр.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://bank.gov.ua/control/uk/publish>.

11. Вулфел Чарльз Дж. Энциклопедия банковского дела и финансов / Чарльз Дж. Вулфел. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123332.

12. Любунь О. С. Фінансовий менеджмент у банку. навч. посіб. / О. С. Любунь, В. І. Грушко. — К. : Видавничий Дім «Слово», 2004. — 296 с.

13. Рясних Є. Г. Система управління кредитним портфелем у комерційному банку / Є. Г. Рясних, А. А. Пономарьов, М. О. Микитин // Вісник Хмельницького національного університету. — 2011. — № 2. — Т. 1. — С. 1–4.

14. Котина О. В. Уроки банковской аналитики или аналитика «с нуля». Оценка качества кредитного портфеля банка / О. В. Котина [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://bankir.ru/tehnologii/s/yroki-bankovskoi-analitiki-ili-laquoanalitika-s-nylyaraquo-prodoljenie-1373643>.

15. Жукова Н. К. Сучасний стан та проблеми управління кредитним портфелем комерційних банків / Н. К. Жукова, Н. В. Зражевська // Економічний часопис – XXI, 2013. — № 1–2 (1). — С. 70–72.

16. Разумовский П. А. Штраф на капитал за концентрацию кредитного риска / П. А. Разумовский, М. В. Помазанов // Банковское дело. — 2010. — № 2. — С. 52–60.

17. Ковалев А. П. Кредитный риск-менеджмент: монография / А. П. Ковалев. — К. : Сузір'я, 2007. — 406 с.